

JACK LONDON

MAUKI

NARODNA KNJIŽNICA

JACK LONDON

MAUKI

NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE
ZAGREB 1949

Preveo s engleskog
VLADISLAV ŠARIĆ

MAUKI

Težio je sto i deset funti. Kosa mu je bila kovrčava kao u crnaca, a i on sam je bio crn. Ni plavičasto-crn, ni purpurno-crn, već crn kao šljiva. Zvao se Mauki i bio sin nekog poglavice. Imao je tri tamba. Tambo je melanezijska riječ za tabu i najsrodnija toj polinezijskoj riječi. Tri Maukina tamba bila su: prvo, nije nikad smio nijednoj ženi stisnuti ruku, niti je ženina ruka smjela dodirnuti njega ili nešto, što je njemu pripadalo; drugo, nikada nije smio jesti školjke ili jelo, pripravljeno na vatri, na kojoj su se kuhale školjke; treće: nikad nije smio dodirnuti krokodila, ni voziti se u kanu, u kojem bi se nalazio ma koji dio krokodila, pa bio ovaj malen kao zub.

Zubi su mu inače bili crne boje, naime tamno-crni ili čak crni poput čađe. Takvim ih je učinila njegova majka u toku jedne jedine noći, zavivši ih u oblog neke stučene rude, što je nalaze u jami iza Port Adamsa. Port Adams je ribarsko selo na Malaiti, a Malaita je najdivljiji između svih Solomunskih otoka, tako divlji, da se na njemu nikada nisu ugnijezdili ni trgovci ni plantažeri, sve tamo od vremena prvih lovaca na trepang i trgovaca sandalovinom, pa do najnovijih agenata za skupljanje radnika, snabdjevenih mitraljezima i benzinskim motorima; svi su bili istrijebljeni tomahav-

cima[1] i spljoštenom tanadi iz Sniderovih pušaka. Malaita je još i danas, u dvadesetom stoljeću, lovno područje sakupljača plantažnih radnika, koji obilaze njene obale, da unajme ljude za rad na plantažama susjednih civiliziranih otoka uz godišnju plaću od trideset dolara. Urođenici tih civiliziranih susjednih otoka su naime već odviše civilizirani, a da bi radili na plantažama.

Maukine su uši bile probušene, ne na jednom ili na dva, već najmanje na tucet mjesta. U jednoj od najmanjih rupa nosio je glinenu lulu. Veće su rupe bile u tu svrhu prevelike: glava lule propala bi kroz njih. U najvećim rupama obih ušiju nosio je okrugle drvene čepove četiri palca promjera.[2] Opseg spomenutih rupa iznosio je okruglo dvanaest i pol palaca. Maukin je ukus bio izvanredno opsežan. U raznim manjim rupama nosio je svakojake predmete, kao prazne čaure, čavle s potkova, bakrene vijke, komadiće uzice, pletena užeta, komadiće zelena lišća, a osim toga, ako je bilo hladno, crveno malvino cvijeće. Iz toga se dade razabrati, da se dobro osjećao i bez džepova. Osim toga ne bi ni mogao imati džepove, jer se jedini komad njegove odjeće sastojao iz nekoliko palaca širokog komada kalika.[3] U kosi je nosio džepni nožić, preklopivši oštricu preko kovrčava uvojka. Najvredniji mu je posjed bio držak porculanske šalice. Objesio ga je o kolut iz kornjačevine, provučen kroz korijen njegova nosa. Ali usprkos tih poljepšavanja imao je Mauki zgodno lice. Lice mu je zaista bilo ljepuškasto, pa promatrali ga s bilo kojeg stanovišta, a za Melanezijca čak i izvanredno

[3] Tumač manje poznatih riječi nalazi se na strani 50

zgodno lice. Jedina pogreška tog lica bilo je pomanjkanje svake strogosti. Ono je ženski nježno, gotovo kao u kakve djevojke, crte su njegove malene, pravilne i fine, brada i usta meke. U čeljustima, čelu i nosu nije bilo ni strogosti ni značaja. Samo u očima se dao otkriti trag nepoznatih svojstava, što su sačinjavala veliki dio njegove ličnosti, ali ih drugi ljudi nisu mogli razumjeti.

Maukin je otac bio poglavica nekog sela u Port Adamsu, pa je Mauki na taj način bio porijeklom čovjek sa slane vode, dakle napola amfibija.[4] Poznavao je život riba i školjaka, a hridine uz obalu bile su za njega otvorena knjiga. Razumio se i u kanu.[5] Naučio je plivati, kad mu je bila jedna godina. Sa sedam je godina mogao punu minutu zadržati dah i zaroniti na dno duboko trideset stopa. A kad mu je bilo sedam godina, ukrali su ga Bušmani,[6] koji ne znaju plivati i boje se slane vode. Od onda je Mauki vidio more samo iz daljine, sa čistina u šumskom guštiku i s otvorenih mjesta u visokim bregovima. Postao je robom starog Fanfoe, vrhovnog poglavice niza sela raštrkanih po rubu planinskog lanca Malaite,[7] čiji dimovi za mirnih jutara predstavljaju za bijele pomorce otprilike jedini znak brojnog stanovništva u unutrašnjosti otoka. Jer bijelci ne prodiru u Malaitu. Bili su to pokušali tražeći zlato, ali su im glave uvijek bile nabijene na kolce i cerile se sa zadimljenih krovnih greda bušmanskih koliba.

Kad je Mauki odrastao do sedamnaestgodišnjeg mladića, Fanfoi je nestalo duhana. Niotkale nije uspio namaći duhana. To su bila teška vremena za sva njegova sela. Postao je naime žrtva zablude. Suo je bila luka, ali tako malena, da u

njoj nije škuna mogla spustiti sidro. Bila je opkoljena mangrovinim drvećem, kome se granje spustilo u duboku vodu. Luka Suo bila je stupica, i u tu su se stupicu u maloj jahti dovezla dva bijelca. Tražili su radnike, a imali su mnogo duhana i trgovačke robe, a da i ne govorimo o tri puške i mnogo municije. Uz Suo ne stanuju ljudi sa slane vode, pa su Bušmani mogli doći na samu obalu. Jahta je zaključila sjajne poslove. Već prvog dana unajmila je dvadeset radnika. Čak se i stari Fanfoa dao upisati. A istog je dana nova skupina radnika odsjekla obojici bijelaca glave, ubila posadu i spalila jahtu. Sva su sela u guštiku imala slijedeća tri mjeseca obilje duhana i svakovrsne robe. Onda je došao ratni brod, koji je na milje daleko posuo guštaru granatama i prestrašeno stanovništvo istjerao iz sela duboko u guštike. Zatim je ratni brod izaslao posadu na kopno. Sva su sela spaljena zajedno s duhanom i trgovačkom robom. Posječena su kokosova i bananova stabla, uništeni vrtovi sa tarom,[7] a svinje i kokoši poklane.

Fanfoa je dobio lekciju, a usto mu je ponestalo duhana. Njegovi su se mladi ljudi odviše zastrašili, a da bi se usudili zapisati kao radnici na brodove sakupljača radnika. Zato je Fanfoa zapovjedio, da njegovog roba Maukia pošalju dolje na obalu i da ga upišu kao radnika. Zatražio je pola sanduka duhana, a osim toga noževe, sjekire, kaliko i stakleno biserje, koje će Mauki platiti svojim radom na plantažama. Kad su ga doveli na palubu škune, Mauki se jako prestrašio. Sam se sebi učinio janjetom, što ga vode na klanje. Bijelci su bili divlji stvorovi. Morali su biti takvi, jer inače ne bi mogli voziti uz obale Malaite, ulaziti u sve luke, i to samo njih dvojica sa posadom od dvadeset crnaca i sedamnaest crnih unajmljenih radnika na palubi. Osim toga je neprestano postojala opasnost, da stanovništvo obale napadne škunu i poubija cijelu posadu. Zaista, bijelci su morali biti strašni. Osim toga su posjedovali takve đavolje puške, koje su vrlo brzo i često ispaljivale hitac za hicem, imali su neke stvari iz mjedi i željeza, koje su pokretale škunu i kad nije bilo vjetra, te ormare, koji su se isto tako smijali i govorili, kao i ljudi. Da, on je čuo za nekog bijelca, čiji je lični đavo bio tako moćan, da je taj bijelac mogao prema svojoj volji vaditi zube iz ustiju i stavljati ih natrag u njih. Maukia uvedoše u kabinu. Na palubi je stražario bijelac sa dva revolvera za pojasom. Dolje je sjedio drugi bijelac, a pred njim stajala knjiga, u koju je bilježio čudne znakove i crte. Pogledao je Maukia kao da je ovaj neka svinja ili ptica, zavirio mu pod pazuha i zapisao nešto u knjigu. Zatim mu je pružio olovku i tek što ju je Mauki dotakao rukom, već se bio obvezao na trogodišnji rad na plantažama sapunskog društva »Mjesečina«. Nitko mu nije rastumačio, da ga strašni bijelci mogu u slučaju potrebe prisiliti da ispuni svoju obvezu, i da im u tu svrhu stoji na raspolaganju cijela moć i svi ratni brodovi Velike Britanije.

Na brodu je bilo i drugih crnaca iz dalekih krajeva, za koje Mauki nije nikada bio čuo. Nakon što je bijelac nešto s njima govorio, istrgli su iz Maukove kose dugačko pero, pa tu istu kosu ošišali na kratko i svezali mu oko bokova lava-lavu[8] iz debelog žutog kalika.

Nakon što je na brodu proveo mnogo dana i vidio više zemalja i otoka, nego što je mogao i u snu zamisliti, iskrcali

su ga konačno na Novoj Georgiji. Ovdje je morao krčiti šikaru i rezati trsku. Prvi je put doznao, što znači rad. Ni kao rob staroga Fanfoe nije morao tako raditi. A do rada mu nije bilo nimalo stalo. Morao je ustajati u sumrak prije zore i lijegati uveče po mraku, a dobivao je svega dva obroka dnevno. Hrana je uz to bila loša. Cijele je tjedne dobivao samo slatke krumpire, a onda opet cijele tjedne samo rižu. Dan za danom rezao je kokosove orahe iz lupina, a duge je dane i tjedne podržavao vatru za prženje kopre, sve dok mu nisu oboljele oči, pa su ga premjestili u odjel za sječu drveća. Dobro je baratao sjekirom, tako da je kasnije došao u odjel za gradnju mostova. Jednom su ga kaznili premjestivši ga u odjel za cestogradnju. Kadšto je služio u posadi kitolovaca, kad bi valjalo prevesti kopru s kakvih dalekih obala ili kad bi se bijelci izvezli, da love ribu pomoću dinamita. Među ostalim naučio je i trepang-engleski, tako da je mogao razgovarati s većinom bijelaca i svim radnicima, koji su inače govorili hiljade raznih jezika i narječja. Osim toga je naučio štošta o bijelcima, a prije svega, da drže riječ. Kad bi kojem momku rekli, da će dobiti komad duhana, on bi ga i dobio. Kad bi mu rekli, da će ga, ako neku stanovitu stvar učini, tako izlemati, da će čuti zvonjavu zvona, onda bi bezuvjetno čuo zvona, ako bi tu stvar učinio. Mauki nije znao, što su to zvona, ali ta se riječ nalazila u njegovom trepang-engleskom jeziku, pa je sebi predočavao, da su to krv i zubi, koji su pratili proces zvonjave. Naučio je još nešto: nitko nije bio kažnjen ili tučen, ako nije nešto skrivio. Čak ako su bijelci bili pijani, što se često dešavalo, tukli bi samo onda, kad bi bila prekršena koja zapovijed.

Mauki nije volio plantažu. Mrzio je posao i bio poglavičin sin. Osim toga je prošlo već deset godina, otkad ga je Fanfoa ukrao iz Port Adamsa, pa ga je mučila čežnja za domovinom. Čak ga je mučila i čežnja za ropstvom kod Fanfoe. Zato je utekao. Pobjegao je u šikaru u namjeri da se provuče prema jugu do obale i ondje ukrade kanu, pa se njime odveze u Port Adams. Ali dobio je groznicu, uhvatiše ga i dopremiše natrag više mrtva nego živa.

Drugi je put pobjegao u društvu dvojice ljudi sa Malaite. Spustili su se dvadeset milja niz obalu i sakrili se u kolibi nekog slobodnog Malajca, koji je stanovao u selu. Ali usred noći došla su dva bijelca, koji se nisu bojali seoskih stanovnika, zazvonili svoj trojici bjegunaca zvona, svezali ih kao svinje i gurnuli ih u čamac. Sudeći po kosi, koži i zubima, morao je čovjek, u čijoj su se kući sakrili, nadasve glasno čuti zvonjavu zvona. Do konca svog života bio je izliječen od toga, da sakriva odbjegle radnike. Mauki je godinu dana valjano radio. Onda su ga postavili kućnim slugom, dobio je dobro jelo, ugodno se osjećao i malo je radio. Čistio je kuću i u svako doba dana i veći dio noći dvorio bijelce whiskyem i pivom. To mu se svidjelo, ali Port Adams mu je ipak bio draži. Morao bi još dvije godine raditi, ali su te dvije godine bile odviše za njegovu čežnju za domom. Za vrijeme jedne od tih godina postao je pametniji, a kao kućnom slugi pružalo mu se i više prilika. Dužnost mu je bila da čisti puške, a znao je, gdje visi ključ spremišta. Skovao je plan za bijeg i jedne se noći otpute desetorica ljudi sa Malaite i jedan sa San Cristovala pa izvuku veliki kitolovni čamac na prud. Mauki se pobrinuo za ključ lokota, kojim je čamac bio

zaključan, i Mauki je bio onaj, koji je čamac opskrbio tucetom winchesterki,[9] ogromnom množinom municije, sandukom dinamita sa upaljivačima i vrpcom, te deset sanduka duhana.

Puhao je sjeverozapadni monsun i oni su noću bježali prema jugu, dok bi se danju sakrivali na osamljenim, nenastanjenim otocima ili bi svoj čamac uvukli u guštik velikih otoka. Tako su stigli do Guadalcanara, provezli se uz polovicu njegove obale i odanle križali kroz Indispensable Straits na otok Florida. Ovdje su ubili čovjeka iz San Cristovala, spremili njegovu glavu, a ostalo skuhali i požderali. Obala Malaite je bila udaljena samo još dvadeset milja, ali posljednje su ih noći jaka struja i protivan vjetar spriječili da pređu preko. Zora ih je zatekla još nekoliko milja od cilja. Ali dan je donio i kuter sa dva bijelca, koji se nisu bojali jedanaest momaka sa Malaite, oboružanih sa dvanaest pušaka. Maukia i njegove drugove odvezoše natrag na Tulagi, gdje je stanovao veliki bijeli gospodar svih bijelaca. Bijeli je gospodar održao suđenje, nakon čega su bjegunce jednog za drugim privezali za stup i opalili im dvadeset udaraca bičem. Odande su ih povratili natrag na Novu Georgiju, gdje su im bijelci »zazvonili na sva zvona« i poslali ih natrag na rad. Maukia premjestiše u odjel za gradnju puteva. Novčanu kaznu od petnaest dolara platili su bijelci, kojima je pobjegao. Rekli su mu, da je mora odraditi, što je značilo šest mjeseci prisilnog rada. Osim toga mu je njegov udio na ukradenom duhanu donio daljnju godinu prisilnog rada.

Port Adams je sad bio udaljen tri i pol godine, pa je Mauki jedne noći ukrao kanu, sakrio se na otocima Manning Straita, prešao preko kanala i povezao se uz istočnu obalu otoka Ysabel, gdje su ga nakon dvije trećine puta kraj lagune Meringe uhvatili bijelci. Nakon tjedan dana im je umakao i pobjegao u šikaru. Na Ysabelu nije bilo Bušmana, samo ljudi sa slane vode, koji su bili pokršteni. Bijelci su raspisali ucjenu od petstotina komada duhana i svaki put, kad bi se Mauki prikrao do mora, da ukrade kanu, protjerali bi ga ljudi sa slane vode. A kad je onda ucjena povišena na hiljadu komada, uhvatili su ga i povratili natrag na cestogradnju na Novoj Georgiji. Hiljadu komada duhana vrijedi pedeset dolara, a Mauki je morao sam platiti nagradu, što je značilo daljnju godinu i osam mjeseci rada. Port Adams je prema tome sad bio udaljen pet godina.

Čežnja za domovinom je sad bila u njemu jača nego ikada, pa mu nije palo na pamet, da se umiri, popravi, odradi svojih pet godina i da se onda vrati kući. Slijedeći su ga put uhvatili upravo na djelu. Njegov je slučaj izložen Mr. Havebyu, upravitelju sapunskog društva »Mjesečina«, koji ga je proglasio nepopravljivim. Društvo je posjedovalo plantaže na Vera Cruz otocima, stotine milja onkraj mora i onamo je slalo svoje nepopravljivce sa Solomunskih otoka. I Maukia su poslali na Vera Cruz, no on nikad nije onamo stigao. Škuna se zaustavila kod Santa Anne, pa je Mauki noću otplivao na kopno, ukrao tamošnjem trgovcu dvije puške i sanduk duhana, pa se u kanu odvezao prema San Cristovalu. Malaita se sad nalazila na sjeveru, udaljena pedeset do šezdeset milja. No Maukia je kod pokušaja, da se preveze onamo, zahvatio svježi vjetar i odnio ga natrag na Santa Annu, gdje ga je trgovac do povratka škune sa Santa Cruza okovao u gvožđa.

Trgovac je našao svoje dvije puške, ali sanduk s duhanom stavljen je na Maukiev račun kao daljnja godina. Tako je sada društvu u svemu dugovao šest godina.

Na povratku u Novu Georgiju usidrila se škuna u Marausundu, na krajnjem jugoistočnom rtu Guadalcanara. Mauki je s lisičinama na rukama otplivao na obalu i pobjegao u šikaru. Škuna se odvezla, ali je zastupnik društva »Mjesečina« objavio nagradu od hiljadu komada duhana i tako su mu Bušmani doveli Maukia, čiji se račun opet povećao sa dalnjih godinu i osam mjeseci. Opet je pobjegao, ovaj put prije nego što je stigla škuna, u čamcu kitolovca praćen jednim sandukom duhana. Ali sjeverozapadna struja ga je kod Ugia zanijela na kopno, gdje su kršćanski urođenici ukrali njegov duhan i predali ga trgovcu društva »Mjesečina«, koji je ondje rezidirao. Duhan, što su ga urođenici ukrali, značio je za njega daljnju godinu dana, tako da je račun sad iznosio osam i pol godina. »Poslat ćemo ga na Lord Howe«, reče Mr. Haveby. »Ondje se nalazi Bunster, pa neka gledaju, kako će jedan s drugim izaći na kraj. Mislim, da će ili Mauki svršiti s Bunsterom ili Bunster s Maukiem, pa ćemo ih se na svaki način obojice riješiti«.

Ostavivši lagunu Meringe kod Ysabela i uputivši se ravno na sjever prema magnetskoj igli, ugledat ćemo nakon stopedeset milja vožnje pjeskoviti koraljni prud Lord Howea. Lord Howe je zemljani prsten od nekih stopedeset milja u opsegu, na najširem mjestu nekoliko stotina lakata[10] širok, a mjestimice se uzdiže do deset stopa iznad razine mora. Unutar toga pješčanog prstena nalazi se orijaška laguna, posuta koraljnim otočićima. Lord Howe ne pripada ni geografski ni etnološki Solomunskom otočju. On je atol[11], dok je Solomunsko otočje visoko. Stanovništvo i jezik su mu polinezijski, dok su stanovnici Solomunskog otočja Melanezijci. Lord Howe je nastanjen polinezijskom seobom prema zapadu, koja još i danas traje u velikim kanuima s bočnim plivačem, kakve jugoistočni pasat[12] baca ovdje na obalu. Jasno je, da je za vrijeme sjeverozapadnog monsuna[13] došlo i do neznatnog melanezijskog useljivanja.

Nitko živ ne dolazi na Lord Howe ili na Ontong-Javu, kako ga također nazivaju. Thos. Cook & Sons ne prodaju putne karte za njega i ni jedan putnik ni ne sanja, da postoji taj otok. Na njegovoj se obali nije čak još iskrcao ni jedan misionar. Njegovih pet hiljada stanovnika isto je tako pitomo, kao i primitivno. Nisu međutim uvijek bili pitomi. No pisci pomorskih priručnika nisu nikad čuli za promjenu u srcima urođenika, koji su, nema tome mnogo godina, zakrčili put nekom velikom barku[14] i poubijali svu posadu, izuzevši drugog kormilara. Taj je preživjeli donio vijest svojoj bijeloj braći. Kapetani triju trgovačkih škuna[15] vratili su se s njime na Lord Howe. Sa svojim su brodovima ušli ravno u lagunu i stali propovijedati evanđelje bijelih ljudi, t. j. da samo bijelci imadu pravo ubijati bijelce. Škune su se provezle kroz lagunu,[16] pljačkajući i uništavajući. Na uskoj pruzi pijeska nije se moglo izmaći, nije bilo šikare, da se pobjegne u nju. Tkogod se pokazao, bio je ustrijeljen, a bilo je posve nemoguće, da bi se bilo tko mogao sakriti. Sela su spaljena, kanu uništeni, kokoši i svinje pobijene, a dragocjeno kokosovo drveće posječeno. To je trajalo mjesec dana, a zatim su se škune odvezle. Ali strah pred bijelcima je bio užežen u

duše otočana i nikad više nisu bili tako nepromišljeni, da nekom naškode.

McBunster je bio jedini bijelac na otoku, kao trgovac svjetskog sapunskog poduzeća »Mjesečina«. Društvo ga je poslalo na otok Lord Howe, jer ga se nije htjelo posve riješiti, a Lord Howe je bilo bar najudaljenije mjesto, koje se dalo pronaći. Razlog, zbog kojeg ga se nije htjelo posve riješiti, ležao je u poteškoći, da mu se nađe zamjena. McBunster je bio visok, krupan Holanđanin, s čijom glavom nešto nije bilo u redu. Oznaka »na pol lud« značilo bi nježno iskrivljavanje njegova stanja. Bio je razbijač i kukavica i tri puta divljiji od bilo kojeg divljaka na otoku. Budući da je bio kukavica, njegova je surovost i nosila obilježje kukavice. Nakon što je stupio u službu društva, postavili su ga najprije na otoku Savo. Kad su onda onamo poslali nekog sušičavog kolonistu, da ga zamijeni, napao ga je Bunster šakama i poslao kao podrtinu natrag na škunu, koja ga je dovezla. Iza toga je M. Haveby izabrao nekog mladog orijaša iz Yorkshirea da zamijeni Bunstera. Čovjek iz Yorkshirea je uživao glas dobrog boksača; više je volio boriti se nego jesti. Ali Bunster se nije želio boriti. Bio je pravo janješce — deset dana. Nakon tog vremena je čovjek iz Yorkshiera dobio kombinirani napadaj dizenterije i groznice. Tek sad je Bunster pošao k njemu, oborio ga udarcima na tlo i desetak puta izgazio nogama. Bojeći se, što će se desiti, kad se njegova žrtva osvijesti, pobjegao je Bunster u kanu u Guvutu, gdje se istakao izlemavši nekog mladog Engleza, koji je bio bogalj uslijed pogodka burskog taneta kroz oba kuka.

Sad je Mr. Haveby poslao Bunstera na Lord Howe da ga se nekako riješi. Ovaj je proslavio dolazak popivši pola sanduka rakije i oborivši udarcima postarijeg astmatičnog kormilara škune, koja ga je dovezla ovamo. Nakon što je škuna otišla, pozvao je kanake na žal i izazvao ih na rvanje, obećavajući onom, koji ga obori, sanduk duhana. Trojicu je oborio, ali je zato četvrti oborio njega, pa je umjesto duhana dobio kuglu kroz pluća.

I tako je započela Bunsterova vladavina Lord Howeom. Glavno je selo imalo tri hiljade stanovnika, ali kad bi Bunster njime prošao, bilo je i usred bijela dana kao izumrlo. Pred njim su bježali muškarci, žene i djeca. Izbjegavali su ga čak i psi i svinje, a kralj se nije žacao zavući pod rogožinu. Oba vrhovna ministra živjela su u silnom strahu pred Bunsterom, jer se ovaj nikada nije upuštao u raščišćavanje kakvog spornog pitanja, već je odlučivao šakama.

A Mauki je došao na Lord Howe da za Bunstera radi osam i pol godina. S Lord Howea se nije dalo umaći. Bunster i on bili su upućeni jedan na drugoga i u dobru i u zlu. Bunster je težio dvije stotine funti, Mauki sto i deset. Bunster je bio izopačeni čovjek, a Mauki primitivni divljak. Svaki od njih imao je svoju vlastitu volju, svoj vlastiti put.

Mauki nije imao ni pojma za kakva gospodara ima da radi. Nitko ga nije upozorio, pa je smatrao samo po sebi razumljivim, da je Bunster onakav, kakvi su i ostali bijelci: da pije mnogo whiskya, da je gospodar i zakonodavac, koji uvijek drži riječ i nikoga ne tuče bez povoda. Bunster je bio u prednosti. Znao je sve o Maukiu i podmuklo se veselio, da će ga dobiti pod svoju vlast. Njegov je posljednji kuhar imao

slomljenu ruku i iščašeno rame, pa je Bunster imenovao Maukia kuharom i općim kućnim slugom.

Mauki je ubrzo naučio, da imade više vrsti bijelaca. Istog dana, kojeg se škuna odvezla, imao je kupiti kokoš od Samiseea, urođenog misionara sa Tonge. Ali Samisee se odvezao preko lagune i imao se vratiti tek za tri dana. Mauki donese tu vijest. Uspeo se uz strme stepenice (kuća se uzdizala na dvanaest stopa visokim stupovima na pijesku) i uđe u sobu, da obavijesti Bunstera. Trgovac zatraži kokoš. Mauki otvori usta, da razjasni misionarevu otsutnost. Ali Bunster pogodi Maukia u usta i podigne ga u vis. On izleti ravno kroz ulazna vrata, preko uske verande, slomi ogradu i padne na zemlju. Usne su mu bile bezlična masa, a usta ispunjena krvlju i izbijenim zubima.

»Ja ću te naučiti odgovaranju!« vikne trgovac sa slomljene ograde, sav crven od bijesa.

Mauki nije još nikada sreo takva bijelca, pa odluči da će biti oprezan i da ga ne će ničim izazvati. Vidio je kako Bunster tuče posadu čamca i kako je jednog od njih na tri dana sapeo u lance bez hrane zbog zločina, što je slomio palac od vesla.[17] Zatim je čuo seoska naklapanja i doznao, zašto je Bunster uzeo treću ženu — silom, kako je bilo opće poznato. Prva i druga ležale su na groblju pod bijelim koraljnim pijeskom, s gromadama koralja na glavi i nogama. Umrle su, kako su ljudi govorili, od udaraca, što im ih je zadao. Treća je žena bila na sve moguće načine zlostavljana, to je Mauki mogao i sam vidjeti.

Bilo je nemoguće, da ne uvrijedi bijelca, jer se činilo, da je ovaj uvrijeđen već i samim postojanjem nekoga drugog

čovjeka. Ako je Mauki bio miran, dobio je batina, jer da je prkosna mrcina. Ako je govorio, bio je tučen, jer da se usprotivljuje. Ako je bio ozbiljan, okrivljavao ga je Bunster zbog zavjere i tukao ga unaprijed, a ako se trudio da bude veseo i da se smiješi, predbacivao mu je Bunster, da se ruga svom gospodaru, pa bi opet osjetio batinu. Bunster je bio đavo. Selo bi ga davno bilo likvidiralo, da se nije sjećao poduke, što ju je primilo od tri škune. Bilo bi ga likvidiralo i unatoč te poduke, da je moglo pobjeći u guštaru. Ali pod danim okolnostima moralo je umorstvo tog bijelca ili bilo kojeg bijelca dovesti ratni brod, koji bi poubijao napadače i posjekao dragocjena kokosova stabla. Svi su pokušaji i sva nastojanja posade kitolovnog čamca bile usmjerene na to, da Bunstera slučajno puste da se utopi, u koliko bi kuter kadgod zadesila nesreća da se izvrne. Ali Bunster je pazio na to, da se kuter ne izvrne.

Mauki je međutim pripadao drugoj rasi i kako mu nije bilo moguće umaći, dokle god je Bunster živio, on je odlučio, da ubije bijelca. Glupo je bilo samo to, što mu se za izvođenje te namjere nikada nije pružila prilika. Bunster je neprekidno bio na oprezu. Njegovi su mu nabijeni revolveri bili dan i noć na dohvatu. Nikome nije dozvoljavao da mu zađe iza leđa, što je Mauki otkrio, nakon što ga je Bunster nekoliko puta oborio na zemlju. Bunster je znao, da se tog dobrodušnog momka sa Malaite s tim blagim licem mora bojati više od cijelog stanovništva Lord Howea, a to je povećavalo uživanje u programu mučenja, što ga je izvodio. A Mauki je bio oprezan, podnosio je svoje kazne i čekao. Svi su ostali bijelci poštivali njegove tambe. No Bunster ih nije

poštivao Maukiu su tjedno pripadala dva komada duhana. Bunster bi ih predao svojoj ženi i zapovjedio Maukiu, da ih uzme iz njene ruke. Ali to nije bilo moguće i tako bi Mauki ostao bez duhana. Na isti se način morao češće odreći hrane, pa je mnogo dana ostao gladan. Dobio bi nalog, da skuha ragoût od velikih školjaka, koje su rasle u laguni. To nije mogao učiniti, jer su školjke bile za njega tambo. Šest puta uzastopce se kratio dotaći školjke i šest puta uzastopce ga je Bunster gotovo posve dotukao. Bunster je znao, da bi Mauki radije umro, ali je njegovo protivljenje okrstio bunom i bio bi ga ubio, da je imao drugog kuhara. Jedna od najmilijih trgovčevih zabava sastojala se, da zgrabi Maukia za kovrčave uvojke i udara njegovom glavom o zid. Druga opet, da bi neočekivano zgrabio Maukia i utisnuo mu u meso zapaljeni kraj svoje cigare. To je Bunster nazivao cijepljenjem i Mauki je svakog tjedna bio mnogo puta cijepljen. Jednom je Bunster u bijesu istrgao držak porculanske šalice iz Maukievog nosa, pri čemu mu je glatko proderao korijen nosa.

»Oh, kakva je to njuška!« glasile su njegove riječi, nakon što je promotrio rezultat svoje brutalnosti.

Koža morskog psa je oštra kao pješčani papir, a ražina[18] koža je kao turpija. U Južnom je moru upotrebljavaju urođenici umjesto rašpe, da njome izglade kanu i vesla. Bunster je imao rukavicu od ražine kože. Iskušavši je prvi put na Maukiu, jednim mu je zahvatom ogulio kožu od zatiljka do pazuha. Bunster je uživao. Okušao je rukavicu na svojoj ženi i temeljito je provjerio na posadi čamca. Vrhovni su ministri dobili svaki po jedan udarac, a još su se morali smijati i shvatiti sve kao šalu.

»Smijte se, do vraga, smijte se!« glasio je nalog, što im ga je dao.

Mauki je okusio najveći dio upotrebe rukavice. Ni jedan dan nije prošao bez milovanja. Kadšto bi ga gubitak tolikog dijela kože silio da cijelu noć bude budan, a često bi šaljivi gospodin Bunster nanovo proparao tek zaraslu površinu. No Mauki je zadržao svoj strpljivi mir u sigurnom pouzdanju, da će prije ili kasnije doći njegovo vrijeme. Dobro je znao, sve do u najsitnije tančine, što će učiniti, kad dođe to njegovo vrijeme.

Jednog se jutra Bunster probudio, tako raspoložen, da bi najradije cijelom svijetu zazvonio u zvona. Počeo je s Maukiem i svršio s Maukiem, a u međuvremenu je izlemao svoju ženu i istukao posadu čamca. Za vrijeme doručka je kavu nazvao pomijama i izlio vruću tekućinu Maukiu u lice. U deset sati je Bunstera tresla zimica, a pola sata kasnije gorio je od vrućine. Dani su prolazili, a on je postajao sve slabiji i nije mogao više ustajati iz kreveta. Mauki je čekao i bdio, dok mu je koža polako zacjeljivala. Zapovjedio je ljudima, da izvuku kuter na pijesak, da mu očiste dno i da ga temeljito urede. Oni su mislili, da nalog potječe od Bunstera, pa su poslušali. Ali Bunster je cijelo vrijeme ležao bez svijesti i nije izdavao nikakve zapovijedi. Sad je došlo vrijeme za Maukia, ali on je još uvijek čekao.

Kad je najgore prošlo i Bunster se počeo oporavljati, kad je došao k svijesti, ali ležao slab poput malog djeteta, pokupio je Mauki u svoj sanduk ono nešto malo svog vlasništva, uključivši i držak porculanske šalice. Zatim je otišao

u selo, da se porazgovori s kraljem i njegovim vrhovnim ministrima.

»Ovaj momak Bunster, to dobar momak, vi njega voljeti vrlo?« upita.

Oni jednoglasno izjave, da nipošto ne vole trgovca. Ministri su se uzbudili nabrajajući sva poniženja i podlosti, kojima ih je Bunster obasipao. Kralj je posve klonuo i stao plakati. Mauki ga nepristojno prekine:

»Vi mene poznavati — ja velik gospodin u moja zemlja. Ja ne voliti ovaj bijeli čovjek. Vi mnogo donijeti na kuter, stotina kokosov orah, dva stotina kokosov orah, tri stotina kokosov orah. Onda vi dobri ljudi ići spavati. Svi kanaci dobri ljudi ići spavati. Ako onda kod kuća velika buka, vi ne čuti buka. Vi svi sasma čvrsto spavati«.

Na isti je način Mauki govorio i s posadom kutera. Onda zapovjedi Bunsterovoj ženi, da se povrati svojoj obitelji. Da se ustručavala, bio bi došao u nepriliku, jer mu njegov tambo ne bi dozvolio, da je se dotakne.

Kad se kuća ispraznila, ušao je u spavaću sobu, u kojoj je trgovac ležao i spavao. Mauki najprije odstrani revolver, a zatim obuče rukavicu iz ražine kože. Prva opomena, što ju je Bunster dobio, bio je potez rukavicom, koji mu je strgao kožu duž cijelog nosa.

»Dobar momak, što?« naceri se Mauki između dva poteza, od kojih je jedan ogolio čelo, dok je drugi očistio jednu polovicu lica.

»Smij se, do vraga, smij se!«

Mauki je temeljito obavio svoj posao, a kanaci, sakriveni u svojim kućama, čuli su »veliku buku«, što ju je Bunster podizao najmanje jedan sat.

Kad je Mauki svršio, odvukao je brodski kompas i sve puške i municiju dolje u kuter, natovarivši ga sanducima duhana kao balastom. Još dok je bio time zaposlen, izašlo je iz kuće neko užasno biće bez kože i urličući potrčalo na prud. Ondje je klonulo na pijesak i ostalo ležati na suncu, kreveljeći lice i javljajući se neartikuliranim glasovima. Mauki pogleda onamo i oklijevajući zastane. Onda mu odreže glavu, zamota je u rogožinu i spremi je na pramcu kutera.

Kanaci su cijelog tog dugog vrućeg dana tako čvrsto spavali, da nisu vidjeli, kako je kuter isplovio kroz prolaz lagune i okrenuo se prema jugu. Ni na dugačkom putu do obale Ysabela, te za vrijeme teškog križanja odanle do Malaite nije nitko primijetio kuter. Mauki pristane u Port Adamsu s tolikom zalihom pušaka i duhana, kakvu još nitko nije posjedovao. Ali nije se ovdje zadržao. Uzeo je glavu jednog bijelca i samo ga je šikara mogla zaštititi. I tako se povratio u bušmanska sela, gdje je ustrijelio starog Fanfou i pola tuceta njegovih najodličnijih ljudi i proglasio se poglavicom svih sela. Nakon smrti Maukinog oca postao je njegov brat poglavica na Port Adamsu. Tako su se ujedinili ljudi sa slane vode s Bušmanima i postali najjačim od dvije stotine borbenih plemena Malaite.

Maukiev strah pred svemoćnim sapunskim društvom »Mjesečina« bio je veći od straha pred engleskom vladom. Jednog je dana stigla k njemu u šikaru vijest, da društvu duguje osam i pol godina rada. Poslao je povoljan odgovor

i uskoro se pojavi neizbježivi bijelac, kapetan neke škune, jedini bijelac, koji je za vrijeme Maukine vladavine ušao u šikaru i živ izišao iz nje. Ne samo da se taj čovjek vratio, već je sa sobom donio i sedamstotinapedeset zlatnih sovereigna — protuvrijednost onih osam i pol godina rada, uključivši i troškove stanovitih pušaka i sanduka s duhanom.

Mauki ne teži više stodeset funti. Trbuh mu imade triput veći opseg nego prije. Sad ima četiri žene. Ima i mnogo drugih stvari — puške i revolvere, držak porculanske šalice i izvrsnu zbirku bušmanskih glava. Ali dragocjenija od te cijele zbirke je neka druga glava, dobro osušena i sačuvana, s crvenkastom kosom i žućkastom bradom, zamotana u najfiniju lava-lavu. Kad Mauki polazi u rat protiv selâ izvan svoje države, onda bezuvjetno vadi glavu pa je dugo i svečano promatra, sjedeći sam u svojoj palači. U takova vremena vlada u njegovom selu grobna tišina, pa se ni mala djeca ne usuđuju bučiti. Ova glava vrijedi kao najvažniji fetiš[19] na cijeloj Malaiti i njenom se posjedu pripisuje cijela Maukina moć.

ODMETNIK

»Ako sada ne ustaneš, Johnny, ne ću ti dati ni zalogaja jela!« Prijetnja nije nimalo djelovala na dječaka. Čvrsto se držao sna i borio se za zaborav, što je ovaj daje. Dječak stisne slabe šake i stane grčevito udarati oko sebe, ali u njegovim udarcima nije bilo snage. Udarci su bili upravljeni na majku, no ova je očito dugačkom vježbom naučila da im izbjegne, pa uhvati dječaka za ramena i čvrsto ga prodrma.

»Pusti me!«

To je bio krik, ispočetka napol zagušen u najdubljoj dubini sna, i naglo se poput protesta uspeo do žestoke borbenosti, ali se onda i ova slegla i krik se pretvorio u neartikulirani jecaj. To je bio životinjski krik, kakvim se javlja duša u muci, pun beskrajnog ogorčenja i boli.

Ali sve to nije nimalo djelovalo na ženu turobnih očiju i umorna lica, jer je već bila navikla na taj posao i morala ga svakog dana ponovo obavljati. Pokušala je odvući pokrivač, ali dječak je i nadalje pokušavao udarati majku i očajničkom se hrabrošću držao pokrivača skupivši se, još uvijek pokriven pokrivačem, na podnožju kreveta. Žena je pokušala odvući pokrivač na pod, ali dječak se branio. Sad se ona

napregne iz svih sila. Bila je teža od dječaka, pa se dječak i njegov pokrivač nađoše na podu, jer ga se on instinktivno držao, kako bi se zaštitio od hladnoće, koja mu je prožimala cijelo tijelo.

U času kad je zateturao preko ruba kreveta, izgledalo je kao da će pasti naglavce. Ali sad se u njemu probudi tračak svijesti. Pokušao je zadržati ravnotežu i premda se situacija na časak učinila opasnom, on se ipak na pod spustio najprije nogama. U tom ga je trenutku majka zgrabila za ramena i prodrmala ga. Opet je počeo upotrebljavati šake, ali ovaj put s više snage i sigurnosti. Istodobno je otvorio oči. Ona ga ispusti. Bio je budan.

»Dobro, u redu je«, promrmlja.

Ona uzme svjetiljku i požuri iz sobe, a on ostane sam u tami.

»Zakasnit ćeš!« dovikne mu ona.

Dječak se nije obazirao na tamu. Nakon što se obukao, izađe u kuhinju. Hod mu je bio vrlo težak za ovakva nježna i tanka dječaka. Vukao je noge, a to je izgledalo tim nevjerojatnije, što su se ove sastojale gotovo samo iz kostiju i kože. On privuče k stolu stolicu s probušenim sjedalom.

»Johnny!« oštro vikne majka.

On brzo ustane sa stolice i priđe vodovodu, ne rekavši ni riječi. Vodovodna školjka je bila masna i prljava, a iz cijevi se izdizao oštri smrad, ali on se na to nije obazirao. Za njega je bilo samo po sebi razumljivo, da vodovodna školjka zaudara, jednako, kao što mu je samo po sebi bilo razumljivo, da je sapun bio mastan od pomija i da se nije htio pravo pjeniti. Nije se pravo ni potrudio, da ga natrlja

do pjene. Nekoliko se puta zapljusnuo hladnom vodom ispod pipe — i svečani je čin bio završen. Zube nije prao. Što se toga tiče, on nikada nije vidio četkice za pranje zubi, pa nije ni slutio, da imade ljudi, koji su toliko ludi, da peru zube.

»Zaista bi se mogao jednom dnevno oprati, a da ti to ne moram neprestano govoriti«, potuži se njegova majka.

Prstima je pridržavala polupani poklopac na lončiću, ulijevajući dvije šalice kave. Nije ništa rekao, jer je pranje predstavljalo predmet vječne prepirke među njima i jedinu točku, u kojoj je njegova majka bila potpuno neumoljiva. »Jednom dnevno,« bilo je bezuvjetno potrebno, da opere lice. Dječak se obriše masnim ručnikom, vlažnim, prljavim i tako rastrganim, da mu je lice, kad je svršio brisanje, bilo pokriveno nitima.

»Voljela bih da ne stanujemo tako daleko,« rekne majka, sjedajući k stolu. »Rado činim, što mogu. To dobro znadeš. Ali ako možemo jedan dolar uštedjeti od stanarine, onda to nije malo, a osim toga imamo ovdje više mjesta. I to znadeš.«

Nije pravo ni slušao, što mu govori. Sve je to već i prije čuo — mnogo puta. Njen krug misli bio je vrlo uzak, pa se neprekidno vraćala na temu, kako joj je teško stanovati tako daleko od tvornice.

»Jedan dolar znači više jela,« reče kratko. »Volim malo dulje hodati i dobiti više jela.«

Brzo je jeo napol žvačući kruh i gutajući neprožvakane zalogaje s gutljajima kave. Mutna, topla tekućina zvala se kava. Johnny je i sam mislio, da je to kava — i to izvrsna

kava. To je bila jedna od malobrojnih iluzija, što su mu još preostale. Nikad u svom životu nije pio prave kave.

Osim kruha dobio je i komadić hladne slanine. Majka mu ponovo napuni šalicu kavom. Kad je gotovo do kraja pojeo svoj kruh, stane se ogledavati, nadajući se, da će dobiti još. Majka primijeti njegov pogled.

»Ne smiješ biti tako proždrljiv, Johnny!« rekne. »Dobio si svoj dio. Tvoja su braća manja od tebe.«

Nije odgovorio na njena predbacivanja — uopće nije volio mnogo govoriti — pa zatomi želju za kruhom. Nikad se nije tužio, pokazujući strpljivost, koja je bila isto tako strašna, kao i škola, u kojoj ju je naučio. Isprazni šalicu obriše usta hrptom ruke i spremi se da ustane.

»Počekaj časak,« naglo rekne majka. »Držim, da ću ti ipak moći dati još mali komadić — mali komadić!«

Majka se spretnošću sajamskog akrobate gradila kao da reže komad kruha za njega, ali je kruh stavila natrag u ormar i umjesto njega mu dala jednu od svojih dvaju kriški. Držala je da ga je prevarila, ali on je primijetio njen trik. Pa ipak je posve besramno uzeo njen kruh. Bio je nepokolebljivo uvjeren u to, da njegova majka zbog svoje kronične slabosti nikada nema prave volje za jelo.

Vidjela je kako žvače svoj suhi kruh, pa se nagne i prelije sadržinu svoje šalice u njegovu.

»Danas mi nekako ne prija,« razjasni ona.

U daljini odjekne razvučeni oštri zvižduk i oboje naglo ustanu. Ona pogleda jeftinu budilicu na polici. Kazaljke su pokazivale pola šest. Ostali su se tvornički radnici sada bu-

dili. Ona prebaci preko ramena šal, a na glavu stavi prljavi šešir, prastar i bez ikakova oblika.

»Morat ćemo se požuriti,« rekne, uvlačeći stijenj svjetiljke i puhnuvši u nju.

Tapkajući po mraku izađoše iz sobe i siđoše niz stube. Bilo je vedro i hladno, pa se Johnny strese pri prvom dodiru sa svježim zrakom. Zvijezde na nebu nisu počele blijedjeti i grad je bio zavijen u tamu. I Johnny i njegova majka vukli su noge u hodu — u mišicama njihovih nogu nije bilo dovoljno ambicije, da podižu stopala sa zemlje.

Nakon što su četvrt sata hodali, ne govoreći ništa, skrene majka na desno.

»Nemoj zakasniti!« odjeknula je njena posljednja opomena iz tame, prije nego što ju je ova progutala.

Dječak ne odgovori, već mirno i razmišljeno krene dalje.

U tvorničkoj su se četvrti posvuda otvarala vrata i on se uskoro nalazio usred cijele skupine, koja se po tami žurila naprijed. Kad je stigao do tvorničkih vrata, ponovo se oglasi zvižduk. On pogleda prema istoku. Iznad dugačkog reda nejednakih krovova počelo se pokazivati blijedo svijetlo. To je bilo sve, što je vidio od dana prije nego što mu je okrenuo leđa i zajedno s drugovima u radu ušao u tvornicu.

Stao je na svoje mjesto uz jedan od brojnih strojeva, poredanih u dugačkom redu. Pred njim, iznad ormara, ispunjenog malim kalemovima,[18] bili su pričvršćeni veliki kalemovi, koji su se brzo okretali. Na njih je s malih kalemova napeo jutine niti. Posao je bio posve jednostavan. Sve, što je tražio od čovjeka, bila je brzina. Mali su se kalemovi umnožavali silnom brzinom, a bilo je toliko velikih kalemova,

da ih isprazne, da nikada nije preostajalo vremena za mirovanje.

Dječak je radio posve mehanički. Kad bi se ispraznio koji mali kalem, upotrijebio bi lijevu ruku kao kočnicu, da zaustavi veliki kalem, dok bi istodobno palcem i kažiprstom uhvatio kraj niti velikog kalema, a desnom rukom kraj niti malog kalema. Obje je ove različite kretnje obih ruku izvršio istodobno i vrlo brzo. Onda bi strelovitom kretnjom obih ruku svezao tkalački uzao i ispustio kalem. Svezati tkalački uzao nije bila nikakva umjetnost. Jednom se hvalisao time, da bi ga mogao svezati i u snu. Uostalom, to je kadšto i činio, proživljujući u jednoj jedinoj noći stoljeća, vezujući beskrajne redove tkalačkih uzlova.

Neki su dječaci bili lijeni, pa su tratili vrijeme i snagu stroja time, što ispražnjene male kalemove ne bi izmjenjivali novima. Jedan je predradnik imao zadaću, da to sprečava. Johnnyjevog je susjeda zatekao na djelu i nekoliko ga puta pljusnuo.

»Pogledaj samo Johnnya — zašto nisi takav kao on?« rekne nadglednik.

Johnnyevi su kalemovi zujali punom snagom, ali neizravna hvala nije ga se nimalo doimala. Nekada je bilo vrijeme... ali tome je već bilo davno, jako davno. Johnnyjevo je mlohavo lice ostajalo sasvim bez izražaja, dok je slušao, kako ga predočuju kao uzoran primjer. Bio je izvrstan radnik. To je dobro znao — često su mu to već rekli. Pohvala je bila za njega nešto svakidašnje, a osim toga mu se činilo, kao da za njega više ništa ne znači. Iz savršenog se radnika razvio u savršeni stroj. Ako mu posao ne bi glatko uspijevao, onda

je tomu mogla biti uzrokom samo okolnost, jednako kao i kod stroja, da materijal nije ništa valjao. Savršeni čekić za pravljenje čavala isto tako ne bi mogao kovati loše čavle, kao što ni on nije mogao činiti pogreške u radu.

A to i nije bilo baš naročito čudno. Nikada nije postojalo vrijeme, u kojem Johnny ne bi bio u uskoj vezi sa strojevima. Rodio se pod strojevima i odrasao među njima. Pred dvanaest je godina u tkaonici iste tvornice došlo do smetnje. Johnnyeva se majka onesvijestila. Ispružili su je na zemlju među bučne strojeve. S njihovih je strojeva pozvano nekoliko starijih žena, predradnik je pomogao i u roku od nekoliko časaka nalazila se u tkaonici jedna duša više, nego što je bila ušla kroz vrata. To je bio Johnny, rođen u lomljavi i štropotu strojeva, udahnuvši prvi put topli i vlažni zrak, pun platnenih pahuljica. Već prvog je dana morao kašljati, da oslobodi pluća lanenih pahuljica, a s istoga razloga je odonda neprekidno kašljao.

Dječak kraj Johnnya jadikovao je i šmrcao. Lice mu je bilo iscereno od mržnje na nadglednika, koji ga je iz daleka prijeteći gledao, ali svi su se kalemovi okretali svom snagom. Dječak je jecao užasne kletve u kalemove, koji su se naglo okretali, ali njegovo proklinjanje nije se širilo dalje od šest stopa u prostor, jer se buka poput zida isprečavala daljnjem širenju.

Johnny se na sve to nije ni osvrtao. Običavao je sve događaje primati onako, kakvi su oni bili. A osim toga je sve na svijetu postojalo posve jednolično, kad se neprekidno opetovalo, a ovaj je prizor već mnogo puta doživio. Johnnyu se činilo, da bi se bilo isto tako besmisleno buniti protiv nad-

glednika, kao i usprotiviti se volji nekog stroja. Strojevi su bili tako udešeni, da su djelovali na stanoviti način i izvršavali stanoviti posao. To isto vrijedilo je i za nadglednika.

Ali u jedanaest je sati najednom došlo do smetnje i uzbuđenje se kao nekom čarolijom u trenutku proširilo do u najudaljenije kutove. Jednonogi dječak, koji je radio s druge Johnnyeve strane, jurnuo je k nekom praznom ormaru za kalemove i nestao u njem zajedno sa svojom štakom. Kroz tvorničku je prostoriju prolazio upravitelj tvornice u društvu nekog mladog čovjeka. Ovaj je bio dobro obučen i nosio uškrobljenu košulju — prema Johnnyevom prosuđivanju ljudi bio je fini gospodin, da, ali je zato on bio i »inspektor«.

Prolazeći kraj tkalačkih stanova, oštro je motrio dječake. Kadšto bi zastao i stavljao pitanja. Pri tome je morao glasno vikati, kako bi ga razumjeli, pa mu se od napora smiješno razvlačilo lice. Njegovom oštrom pogledu nije izbjegao prazan stroj kraj Johnnya, ali nije ništa rekao. Ali i Johnny je privukao njegovu pažnju, pa najednom zastane. Uhvati Johnnya za ruku, da ga malo odvuče od stroja, ali ga odmah ispusti, a na licu mu se ukaže izraz čuđenja.

»Nema mnogo mesa,« smeteno se nasmiješi upravitelj.

»Pravi štapići,« glasio je odgovor. »Pogledajte mu samo noge! Dječak boluje od engleske bolesti — ne baš prejako, ali ipak boluje. Ako jednog lijepog dana ne postane epileptičar, onda će tome razlog biti samo u tome, što će ga tuberkuloza već prije odnijeti.«

Johnny je prisluškivao, ali nije razumio, što je inspektor rekao. A osim toga nije se baš zanimao za nevolje u budućnosti. U inspektorovu mu je liku prijetila stvarnija i ozbiljnija nevolja.

»Čuj, dječače, sad moraš reći istinu,« rekne ili bolje vikne inspektor, nagnuvši se dječakovu uhu, da bi ga ovaj mogao razumjeti. »Koliko ti je godina?«

»Četrnaest,« slaže Johnny, lažući svom snagom svojih plućiju. Tako je glasno lagao, da se morao zakašljati — suhim, bolnim kašljem, koji je izbacio iz plućiju pahuljice, što su ih cijelo jutro mučile.

»Izgleda, kao da mu je najmanje šesnaest,« primijeti upravitelj.

»Ili šezdeset,« ljutito odvrati inspektor.

»Uvijek je tako izgledao.«

»Otkad?« brzo upita inspektor.

»Već godinama. Uopće ne postaje starijim.«

»Ali ne postaje ni mlađim. Držim da je sve te godine ovdje radio.«

»Katkad je radio — ali to je bilo prije nego što je došao novi zakon,« brzo doda upravitelj.

»Zar ovaj stroj stoji?« upita inspektor, pokazujući napušteni stroj kraj Johnnya, na kome su se napol namotani kalemovi vrtjeli divljom brzinom.

»Izgleda da je tako.« Upravitelj dozove pokretom ruke nadglednika i vikne mu nešto u uho, pokazujući na stroj. »Stroj ne radi,« javi inspektoru.

Pošli su dalje, a Johnny se vratio svom stroju odahnuvši, jer ga je mimoišla velika nevolja. Ali dječak s jednom nogom nije bio tako sretan. Inspektor, koji je sve vidio, izvukao ga je iz ormara s kalemovima i stao ga ogledavati, držeći

ga ispruženom rukom pred sobom. Dječakove su usnice drhtale, pa je pobuđivao dojam, da ga je snašla strašna nesreća, koja se ne će dati ispraviti. Nadglednik je silno zapanjeno gledao, kao da je prvi put vidio dječaka, dok se na inspektorovu licu ocrtavalo čuđenje i bijes.

»Poznajem ga,« rekne. »Ima mu dvanaest godina. Posljednje sam ga godine izbacio iz tri tvornice. Ovo je četvrta.«

Zatim se obrati dječaku s jednom nogom.

»Obećao si mi da ćeš ići u školu.«

Jednonogi dječak brizne u plač. »Molim, gospodine inspektore, nama je umrlo dvoje djece i mi smo tako strašno siromašni.«

»Zašto tako kašlješ?« upita inspektor, kao da ga okrivljuje zbog nekog zločina.

A dječak odgovori, kao da se mora oprati neke krivnje: »To nije ništa. Ja sam se samo prošlog tjedna prehladio, gospodine inspektore, i to je sve.«

Stvar je završila tako, da je dječak s jednom nogom morao izaći s inspektorom iz dvorane, a iza njih je izašao zabrinuti upravitelj, nešto prosvjedujući. Zatim se na tlalačke stanove opet spustila jednoličnost. Prošlo je dugačko prijepodne i još dulje popodne, a onda se začuje zvižduk kao znak da je vrijeme da se pođe kući. Kad je Johnny izašao iz tvorničkih vrata, bilo je već tamno. U međuvremenu je sunce obašlo svoj zlatni luk po nebu, prelilo svijet svojom blagom toplinom i opet nestalo na zapadu iza nejednolikog niza krovova.

Večera je bila jedini obiteljski obrok u danu — jedini obrok, pri kome se Johnny sastao sa svojom mlađom braćom i sestrama. Taj je sastanak bio uvijek napol neprijateljski, jer je Johnny bio vrlo star, dok su oni bili tako očajno mladi. On je imao strpljenja s njihovom obijesnom i nerazjašnjivom mladošću. Njegova je vlastita mladost bila odviše daleko. Bio je kao neki razdražljivi starac, kojeg je ljutila njihova mladenačka raspuštenost, izgledajući mu savršenom ludošću. Pojeo bi večeru mračno šuteći i tješeći se mišlju, da će i oni uskoro morati početi raditi. To će ih izbrusiti i učiniti ih staloženima i dostojanstvenima — kao što je bio on. Prema ljudskoj se navadi Johnny učinio mjerilom, kojim je mjerio cio univerzum.

Za vrijeme jela njegova je majka na razne načine i beskrajnim ponavljanjima razjašnjavala, da zaista pokušava dobro udesiti život, koliko god može. Čim su završili oskudnu večeru, Johnny s osjećajem olakšanja odgurne stolicu i ustane. Na časak je kolebao između kreveta i kućnog praga, pa konačno izabere ovaj potonji. Nije pošao daleko. Sjedne na stube, uzdigne mršava koljena, savine naprijed uska ramena, podboči laktove na koljena, a bradu na dlanove.

Nije razmišljao. Samo se odmarao. Misli su mu već spavale. Braća i sestre izađu iz kuće i stanu se bučno igrati oko njega s ostalom djecom. Električna svjetiljka na uglu obasjavala je veselo društvo. Djeca su dobro znala, da je Johnny razdražljiv i mrzovoljan, ali ih je želja za pustolovinama navela na to, da ga draže. Uhvatili su se za ruke, stali ritmički pomicati tijelom i pjevati mu u lice dječju pjesmicu, koja nije bila nimalo laskava po njega.

Vođa bande bio je njegov desetgodišnji brat Will, po starosti prvi iza njega u obitelji. Johnnya nisu uz Willa ve-

zali naročiti prijateljski osjećaji. Život mu je već rano bio ogorčen vječnim obzirom, što ga je morao imati prema Willu. U njemu je živio posve jasan osjećaj, da mu Will mnogo duguje i da je mnogo nezahvalan. U davnoj, tamnoj prošlosti, kad se i sam još igrao, bili su mu uskraćeni brojni satovi igranja, jer je morao paziti na Willa. Onda je Will bio još posve malen, a majka je i onda, kao i danas, cio dan provodila u tvornici. Johnny je svom bratu morao nadomještavati taticu i mamicu.

Izgledalo je kao da se na Willu razabire, da mu se sve mora podvrgavati i ravnati se prema njemu. Bio je prilično snažan i čvrsto građen, isto tako visok kao i njegov stariji brat, a pritom teži od ovoga. Upravo se činilo, kao da je Johnnyev životni sok pretočen u žile njegova brata. A isto je to vrijedilo i za njegov temperamenat. Johnny je bio umoran i iscrpljen, lišen sposobnosti, da se uspravi, dok se činilo, da njegov brat posjeduje neslomljivu prekipjelu životnu snagu.

Porugljiva je pjesma odjekivala sve glasnije. Will se plešući nagne naprijed i isplazi jezik. Johnnyeva se ljevica naglo ispruži i zgrabi bratov vrat, dok mu je koščata šaka istodobno pogodila njegov nos. Bila je to upravo žalosno koščata šaka, ali glasni bolni poklik, što ga je udarac izazvao, jasno je pokazao, da umije djelovati. Ostala djeca zaviknu od straha, dok je Johnnyeva sestra Jenny utrčala u kuću.

Johnny odgurne Willa, ogorčeno ga udari nogom u cjevanicu, a onda ga opet zgrabi i pritisne mu lice o zemlju. Nije ga ispustio sve dok mu nije lice nekoliko puta zarinuo u blato. Onda se pojavi majka, slabokrvna oluja zabrinutosti i majčinske srdžbe.

»Zašto me ne može ostaviti na miru,« glasio je Johnnyev odgovor na njena predbacivanja. »Zar ne vidi, da sam umoran?«

»Ja sam isto tako velik, kao i ti,« bijesno vikne Will iz majčinog zagrljaja. Lice mu je bilo uprljano suzama, blatom i krvlju. »Već sam tako velik kao ti — a postat ću još veći. A onda ću te izlemati — u to se možeš pouzdati!«

»Kad si već tako velik dječak, onda bi zbilja već mogao raditi!« ljutito odgovori Johnny. »Eto, u tome je stvar — trebao bi nešto raditi. Tvoja bi se majka morala pobrinuti da te zaposli — da te pošalje na posao . . .«

»Ali on je još premlad,« usprotivi se majka. »Pa on je još posve malen dječak.«

»Ja sam bio mlađi od njega, kad sam počeo raditi.« Johnny je htio nastaviti, da dade oduška svojim osjećajima, ali onda naglo stegne zube, okrene se, uđe u kuću i pođe u krevet. Vrata u njegovu sobu su otvorena, kako bi u nju ušlo malo topline iz kuhinje. Svlačeći se u polutami mogao je čuti majku, kako govori s nekom susjedom, koja joj je došla u posjete. Majka je plakala, a govor joj je katkada bio prekidan bojažljivim šmrcanjem.

»Ne mogu shvatiti, što je Johnnyu,« čuo ju je gdje govori. »Takav još nikada nije bio. Uvijek je bio strpljiv mali anđeo. — Zaista je dobar dječak,« brzo doda, želeći ga obraniti. »Marljivo je radio, a i rano je počeo raditi. Ali ja tome nisam bila kriva. Pokušavam udesiti život štogod mogu bolje — to sam bog zna!«

Iz kuhinje odjekne dugotrajno šmrcanje, a Johnny promrmlja, sklapajući oči: »Da, istina je, ja sam marljivo radio!«

Slijedećega jutra majka ga je doslovno istrgla iz naručaja sna. Slijedio je štedljiv zajutrak, teški put kroz tamu, blijedi odsjev zore nad krovovima, kome je, prolazeći kroz tvornička vrata, okrenuo leđa. Bio je to novi dan, dan kao i svi ostali, jer svi su njegovi dani bili jednaki.

Pa ipak je u njegovu životu bilo i promjena — kad bi s jednog posla prešao na drugi, ili kad je bio bolestan. Sa šest je godina bio tatica i mamica za Willa i mlađu djecu. Sedam mu je godina bilo, kad je počeo raditi u tvornicama — namatati pređu. S osam je godina dobio posla u nekoj drugoj tvornici. Novi mu je posao bio divno lagan. Sva se njegova dužnost sastojala u tome da pomoću štapa upravlja strujom tkanine, koja je tekla kraj njega. Ta je struja tkanine izlazila iz nekog orijaškog stroja. Johnny je neprekidno sjedio na istome mjestu, kamo nikad nije prodiralo sunčano svijetlo, pa je tako, sjedeći pod plinskim žiškom, i sam sačinjavao dio stroja.

Usprkos vlažne topline kod toga je posla bio vrlo sretan, jer je još bio mlad i imao svoje sanje i iluzije. Sanjario je prekrasne snove, promatrajući tkaninu, koja se dimila i neprekidno strujala kraj njega, kao da joj nema kraja. Ali njegov posao nije zahtijevao nikakvih kretnja, ništa, što bi u njemu moglo pobuditi misli, pa je sve manje sanjario, dok mu je duša postajala troma i pospana. No zarađivao je dva dolara tjedno, a ta su ga dva dolara dijelila od akutne gladi i kronične nedovoljne ishrane. Kad mu je bilo devet godina, izgubio je namještenje. Tome su bile krive ospice. Nakon što je ozdravio, dobio je posla u nekoj tvornici stakla. Plaća je bila veća, a posao je zahtijevao stanovitu sposobnost.

Radilo se o akordnom poslu; što je bio sposobniji to mu je i plaća bila veća. Ovdje je imao poticaj za rad, pa se pod utjecajem toga poticaja razvio u izvrsnog radnika. Posao je bio jednostavan — pričvršćivanje staklenih čepova na male bočice. Za pojasom je nosio klupko uzice. Boce je držao među koljenima, tako da je mogao raditi objema rukama i u tom je stavu sjedio deset sati dnevno, uzdigavši mršava ramena i stisnuvši grudi. Stav nije bio zdrav za pluća, ali on je uredio tri stotine tuceta boca dnevno.

Upravitelj tvornice se njime vrlo ponosio, pa ga je iskorištavao kao izložbeni objekt za posjetioce tvornice. U roku od deset sati prošlo je kroz njegove ruke tri stotine tuceta boca. To znači da je stvarno polučio savršenstvo stroja. Bile su uklonjene sve kretnje, koje bi značile rasipanje snage. Svaka kretnja mršavih ruku, svaki pokret mišica tankih prstiju bio je brz i točan. Radio je neprekidno svom snagom, a rezultat je bio, da je postao nervozan. Mišice su mu noću radile dalje, a danju se nikada nije mogao riješiti unutarnjeg uzbuđenja i odmoriti se. Stalno je bio do krajnosti napet i mišice su mu i dalje radile. Požutio je i problijedio, a kašalj mu se pogoršao. Onda upala pluća zgrabi slaba pluća u stisnutom grudnom košu i on izgubi mjesto u tvornici stakla.

Nakon toga se povratio u tvornicu jute, u kojoj je prije namotavao kalemove. Ali uskoro je bio unaprijeđen. Slijedeći je korak bio odjel za škrobljenje, a zatim je došla tkaonica. Iza toga nije bilo više ništa osim povišenja sposobnosti.

Stroj se kretao brže nego u vrijeme, kad je započeo poslom, a njegov se mozak kretao polaganije. Sad uopće nije

više sanjao, premda je prije sanjao mnoge sne. No to je bilo u ono prvo vrijeme, kad je počeo radom, upravljajući struju tkanine preko vrućeg bubnja, a djevojka, u koju je bio zaljubljen, bila je kćerka upravitelja tvornice. Bila je mnogo starija od njega, odrasla djevojka, a on ju je samo pet ili šest puta vidio iz daljine.. Ali to nije ništa smetalo. U struji tkanine, koja je klizila kraj njega, neprekidno je vidio sjajnu sliku budućnosti, u kojoj je on izvršavao fenomenalan posao, izmišljao divne strojeve, postao vlasnikom tvornice i konačno zagrlio ljubljenu i nevino je poljubio u čelo.

Ali sve je to spadalo u onu davnu prošlost, prije nego što je postao prestar i preumoran, a da bi mogao ljubiti. Ona se uostalom udala i odselila se, a njegov je mozak počeo spavati. Pa ipak je to bio divan osjećaj i Johnny ga se sjećao kao što se muškarci i žene sjećaju vremena, u kojem su vjerovali u vile. Nikad nije vjerovao u vile ni u božić, ali je tvrdo poput klisure vjerovao u nasmiješenu budućnost, koju mu je njegova mašta satkala u parama ovijenoj struji tkanine.

Vrlo je rano postao odrasao čovjek — da, stvarno je to bio od časa, kad je primio svoju prvu plaću. Počeo se osjećati samostalnim, a odnos između njega i majke promijenio se. Sad, kad je sam zarađivao novac i vlastitim radom pomagao uzdržavanju obitelji, postao joj je više ravan. U dobi od jedanaest godina postao je muškarcem, potpuno razvijenim muškarcem i to nakon što je pola godine radio u noćnom sloju. Ni jedno dijete ne radi u noćnom sloju, a da pri tome ostane djetetom.

U njegovu je životu bilo nekoliko krupnih događaja. Jedan od njih bio je, kad mu je majka kupila nekoliko kalifornijskih šljiva. Dva puta je za djecu priredila kremu. To su bili pravi događaji, koji su u njem ostavili prijaznu uspomenu. A jednom mu je majka pričala o nekom prekrasnom jelu, što će im ga jednom prirediti — nazvala ga je »jelom za bogove« — nešto, što je bilo »mnogo bolje od kreme«. Više se godina veselio danu, kad će sjesti za stol i jesti »jelo za bogove« — sve dok se konačno nije odrekao te misli kao kakva neispunjiva ideala.

Jednom je na pločniku našao dvadeset i pet centi. I to je bio velik, ali tragičan događaj u njegovu životu. U istom trenu, kad je ugledao srebrni novac, još prije nego što ga je podigao, znao je, što mu je dužnost. Kod kuće nisu kao obično imali što da jedu, pa je novac trebao odnijeti kući, kao što je svake subote uveče odnosio svoju plaću. Bilo je jasno, što bi u tom slučaju valjalo učiniti, no on nikad nije smio sam potrošiti novac, što ga je zaradio, a silno ga je mučila želja, da kupi bonbona. Jedva je mogao svladati čežnju za slatkišima, koje je dosad okušao samo kod svečanih prilika.

Nije ni pokušavao sam sebi zamazati oči. Znao je, da je to grijeh, ali je potpuno svijesno i promišljeno griješio, utrošivši cijelih petnaest centi za bonbone. Deset je centi sačuvao za kasniju orgiju, ali budući da nije bio navikao da nosi uza se novac, izgubio ga je. Izgubio ga je u vrijeme, kad su ga mučile sve muke nečiste savjesti, pa je to smatrao izrazom božanske osvete. Plašio ga je osjećaj blizine tog strašnog, ogorčenog boga. Bog je vidio njegov čin i bog ga je ubrzo kaznio, oduzevši mu dio griješne nagrade.

U sjećanju mu se ovaj događaj još uvijek činio jedinim velikim zločinačkim činom njegova života, pa kad bi pomislio na nj, u njemu bi se opet probudio glas savjesti i mučio ga. To je bila jedina crna točka njegova života. Na svoj je čin mislio uvijek s osjećajem žaljenja. Bio je nezadovoljan načinom, na koji je utrošio dvadeset i pet centi. Mogao ih je izdati na bolji način, a polazeći sa stanovišta znanja, što ga je kasnije stekao o brzoj božjoj intervenciji, bio bi nasamario boga, da je sav novac izdao odjednom. U mislima je dvadeset i pet centi izdao najmanje tisuću puta, a svaki je put za njih više dobio.

U njemu je živjela još jedna uspomena na prošlost, nejasna i izblijedjela, ali za svu vječnost ukovana u njegovu dušu okrutnim nogama njegova oca. Bio je to više ružan san, nego uspomena na nešto stvarno — više kao rasna sjećanja čovječanstva, koja se javljaju u snu i vraćaju nas u vremena, kad su nam prvi preci živjeli na drveću.

Ova se uspomena nije Johnnyu vraćala nikada u punom danjem svijetlu, kad je bio budan. Dolazila bi noću, kad je ležao u krevetu, u trenutku, kad ga je ostavljala svijest i gubila se u san. Prepast bi ga odmah posve razbudila; u trenutku, kad bi ga spopao prvi osjećaj straha, zadržavajući mu dah, učinilo bi mu se, kao da leži poprijeko na podnožju kreveta. U krevetu je jasno razabirao obrise svog oca i majke. Nije znao, kako mu je izgledao otac. Od njega mu je ostao samo jedan dojam, a taj je bio, da mu je otac imao vrlo tvrde i nemilosrdne noge.

Sačuvao je sve uspomene iz najranijeg djetinjstva, ali iz kasnijeg vremena nije imao uspomena. Jedan je dan bio

jednak drugome. Jučer ili prekjučer bilo je isto kao i prije hiljadu godina — ili prije jednog časa. Nikad se nije ništa dešavalo. Nije bilo nikakvih događaja, koji bi označivali tok vremena. Vrijeme uopće nije prolazilo. Nepomično je stajalo. Kretali su se samo strojevi, ali ni oni se nisu pomicali dalje — premda su se okretali sve većom brzinom.

Kad mu je bilo četrnaest godina, premješten je u škrobionicu. To je bio silan događaj. Sad se konačno nešto desilo, čega se mogao sjećati dulje, a ne samo jednu noć sna i onoga dana, kad je primao tjednu plaću. Premještenje je značilo posve novo računanje vremena. Novu epohu u njegovu životu. »Kad sam počeo raditi u škrobionici« ili »nakon što sam« ili »prije nego što sam počeo raditi u škrobionici« bile su rečenice što ih je često upotrebljavao.

Šesnaesti je rođendan proslavio time, da su ga premjestili u tkaonicu i postavili ga za vlastiti tkalački stan. I ovdje je imao podstrek za rad, jer se radilo u akordu. Istakao se, jer su glinu, iz koje je bio sagrađen, tvornice pretvorile u savršeni stroj. Nakon tri mjeseca morao se brinuti za dva stana, a kasnije za tri i četiri.

Ni pune dvije godine nije radio u tkaonici, kad je već proizvodio više lakata tkanine od bilo kojeg drugog tkalca, a dvostruko više od onih manje vrijednih. I kod kuće su mu se prilike stale poboljšavati, jer je po prilici zarađivao isto toliko, koliko i odrasli radnik. Ali njegova mu veća zarada nije pribavljala više od onog najpotrebnijeg. Djeca su rasla. Više su jela. Išla su u školu, a školske knjige stoje novaca. Bilo kako bilo, što je više radio, tim je sve bivalo i skuplje.

Čak je i stanarina porasla, premda je kuća sve više propadala.

Sad je bio odrasao, ali je izgledao mršaviji nego ikada. Postao je i nervozniji, a razdraženost i mrzovoljnost rasli su uporedo s nervozom. Djeca su dugačkim gorkim iskustvom naučila, da ga se klone. Majka ga je poštivala, jer je zarađivao, ali njeno je poštivanje bilo nekako pomiješano sa strahom.

Život nije za njega sadržavao veselja. Nije ni primjećivao kako prolaze dani. Noći je prespavao u drhtavoj besvijesti. Ostalo je vrijeme radio, a u svijesti mu nije bilo ništa osim strojeva. Osim strojeva nije u njegovu mozgu bilo upravo ništa. Nije imao ideala i samo jednu iluziju — naime, da dobiva izvrsnu kavu. Bio je radna stoka. Nije imao nikakva života, pa ipak je u krajnjem kutu svoga mozga vagao i odmjerivao svaki pojedini radni sat, svaku kretnju svojih ruku, svaki trzaj mišića, postavljajući time temelj za djelo, koje je jednom imalo zapanjiti i njega samoga i cijelu njegovu sitnu okolinu.

Neke večeri kasnog proljeća došao je kući, osjećajući se izvanredno umoran. Sjedajući za stol primijetio je neku napetost, ali se nije na nju obazirao. Sjedio je namršten i šutljiv i posve mehanički jeo, što su metnuli preda nj. Djeca su se javljala sa »hm« i »ah«, mljackajući od užitka. Ali on ih nije ni čuo.

»Znaš li, što jedeš?« konačno ga očajničkom hrabrošću upita majka.

Johnny pogleda tanjur pred sobom, a zatim majku. U pogledu mu nije bilo razumijevanja.

»Jelo za bogove«! trijumfalno razjasni ona.

»Oh,« rekne Johnny.

»Jelo za bogove!« viknuše djeca u koru.

»Oh«, ponovi Johnny. Nakon što je pojeo još nekoliko žlica doda: »Mislim, da večeras nisam gladan.«

Odloži žlicu, odgurne stolac i umorno ustane od stola.

»Držim da ću poći u krevet.«

Prolazeći kroz kuhinju vukao je za sobom noge više nego obično. Svlačenje je za njega značilo titanski posao, užasan napor, pa je zaplakao od groze, zavukavši se u krevet, pri čemu mu je jedna cipela ostala još na nozi. Prožeo ga je osjećaj, kao da mu se u mozgu nešto diže i natiče i kao da mu se mozak pretvara u gustu kašu.

Činilo mu se, kao da su mu mršavi prsti tako debeli kao i ručni zglob, a u vršcima prstiju imao je osjećaj, kao da ga se ovi ništa ne tiču i kao da su isto tako neustanovljivi i kašasti, kao i njegov mozak. Bokovi su ga neizdrživo boljeli. Boljela ga je svaka kost u tijelu. U glavi mu se počelo vrtjeti i kuckati, škriputati i tutnjiti, kao od milijuna tkalačkih stanova. Cio je prostor bio ispunjen tkalačkim čuncima, koji su letjeli po zraku. Divlje su ulijetavali i izlijetavali među zvijezdama. On se morao brinuti za hiljadu tkalačkih stanova, a ovi su radili sve brže i brže, a njegov se mozak odmotavao, sve brže i brže, pretvorivši se u nit, koja je u zraku ubijala hiljade čunaka.

Slijedećeg jutra nije pošao na posao. Odviše je bio zaposlen vječnim zujanjem hiljade tkalačkih stanova u glavi. Majka mu je otišla na posao, ali je prije poslala po liječ-

nika. Ozbiljni napadaj gripe, rekao je ovaj. Jenny je po liječnikovim uputama preuzela dužnost bolničarke.

Napadaj je bio vrlo ozbiljan, pa je prošao cijeli tjedan prije nego što se Johnny mogao obući i nesigurno zateturati kroz sobu. Liječnik je rekao, da će proći još tjedan dana, prije negoli toliko ozdravi, da se uzmogne vratiti na posao. Nadglednik iz tkaonice posjetio ga je u nedjelju, prvi dan, kad se malo bolje osjećao. Najbolji tkalac u cijeloj dvorani, rekao je nadglednik majci. Mjesto će mu ostati sačuvano; slijedećeg ponedjeljka može opet početi raditi.

»Zašto se ne zahvaljuješ, Johnny?« zabrinuto upita majka.

»Bio je tako bolestan, da još nije pravo došao k svijesti,« ispriča se ona gostu.

Johnny je sjedio uzdigavši ramena i netremice gledao u pod. U istom je stavu ostao sjediti dugo vremena nakon što je nadglednik otišao. Dan je bio topao, pa je popodne sio vani na stube. Kadšto bi pomaknuo usnama. Izgledao je, kao da je sav utonuo u beskrajno računanje.

Slijedećeg je dana, čim je zatoplilo, sio opet vani na stube. Ovaj put je sa sobom ponio papir i olovku, kako bi mogao dalje računati. Naporno je računao začudo visokim brojkama.

»Šta dolazi iza milijuna?« upita u podne, kad se Will vratio iz škole. »I kako se time računa?«

Isto je popodne završio obračun. I dalje je svako popodne sjedao na stube, ali bez papira i olovke. Mnogo se bavio osamljenim drvetom, koje je raslo na drugoj strani ceste. Satima ga je proučavao promatrajući najvećim zanimanjem, kako vjetar pokreće grančice i kako lišće šušteći udara jedno o drugo. Cio je tjedan proveo utonuo u misli. U nedjelju se, sjedeći na stubama, nekoliko puta glasno nasmijao, što je vrlo zabrinulo njegovu majku, koja ga već dugo godina nije čula da se smije.

Slijedećeg je jutra prišla njegovu krevetu prije nego što je svanulo, da ga probudi. Tog se tjedna dobro ispavao, pa se vrlo lako probudio. Nije se branio, a nije se ni pokušavao prihvatiti za pokrivač, kad ga je ona trgla. Posve je mirno ostao ležati i rekao

»Majko, to nema smisla!«

»Zakasnit ćeš,« rekne ona u uvjerenju, da još uvijek na pol spava.

»Budan sam, majko, i velim ti, da nema smisla. Isto me tako možeš ostaviti na miru. Ne kanim ustati.«

»Onda ćeš izgubiti mjesto!« vikne ona.

»Ne pada mi ni na pamet, da ustanem,« opetuje on čudnim suhim glasom.

Tog jutra nije ni majka otišla na posao. Ovo je bila daleko gora bolest od ijedne, što ih je dosad upoznala. Mogla je razumjeti groznicu i grozničavo fantaziranje, ali ovo je bila čista ludost. Ponovo ga je pokrila i poslala Jenny po liječnika.

Kad je ovaj došao, Johnny je mirno spavao. Probudio se i pustio da mu liječnik opipa bilo.

»Ništa mu nije,« razjasni liječnik. »Strašno je izmožden — to je sve. Na tijelu nema mnogo mesa.«

»Takav je bio uvijek,« dobaci majka.

»Da, a sad hodi, majko, i pusti me da spavam,« Johnny je govorio blago i mirno, blago se i mirno okrenuo na drugu stranu i zaspao.

Oko deset sati se probudi i obuče. Otiđe u kuhinju, gdje mu je majka baratala suđem. Lice joj je bilo prestrašeno.

»Htio bih ti samo reći zbogom, majko,« rekne Johnny, »jer ću sad otići.«

Ona pregačom pokrije lice, naglo sjedne i zaplače. On je strpljivo čekao.

»To sam mogla i misliti,« zajeca ona.

»Kamo?« upita konačno, skine pregaču i pogleda ga, znatiželjno, ali s takvim izrazom, kao da je posve kljenuta.

»Ne znam, a to je i posve svejedno.«

Dok je to govorio, najednom se pred njim izvanredno jasno pojavi drvo onkraj ulice. Činilo mu se, kao da je drvo uvijek ovdje i kao da će ga uvijek moći vidjeti, kad god ushtjedne.

»A tvoje namještenje?« upita ona drhtavim glasom.

»Nikada više ne ću ništa raditi!«

»Oh, bože, Johnny,« usprotivi se ona. »Ovako nešto ne smiješ reći!«

Njegove su riječi značile za nju pravo huljenje boga. Johnnyeva se majka užasnula zbog njegovih riječi, kao što se užasne mati, čije dijete huli boga.

»Što se desilo s tobom?« upita ona, uzalud kušajući govoriti zapovjednim načinom.

»Brojke,« odgovori on. »Samo brojke. Cijeli sam se tjedan bavio mnoštvom brojki, a to je bilo vrlo čudno.«

»Ne uviđam, što brojke imaju zajedničko s time,« uzdahne ona.

Johnny se strpljivo nasmjehne, a njegova se majka upravo trgne primijetivši, kako je potpuno nestalo njegove mrzovolje i razdraženosti.

»Sad ću ti pokazati,« rekne on. »Ja sam na smrt umoran. Znaš li, što me je tako umorilo? Kretao sam se, otkad sam se rodio. Umorio sam se krećući se i ne želim se više kretati. Sjećaš li se, kako sam radio u tvornici stakla. Onda sam mogao dnevno završiti tri stotine tuceta boca. Gledaj, računam, da sam kod svake boce trebao po prilici deset raznih kretnja. To čini tridesetšest hiljada kretnji dnevno. Nešto više od milijun kretnji mjesečno. Računajmo okruglo jedan milijun« — govorio je tako blago i mirno, kao kakav dobročinitelj čovječanstva — »računajmo okruglo jedan milijun, onda to znači dvanaest milijuna kretnji godišnje.

U tkaonici se dvostruko toliko krećem. To čini dvadeset i pet milijuna kretnji godišnje, a meni se čini, kao da sam se na taj način kretao gotovo milijun godina.

Gledaj, ovog se tjedna uopće nisam kretao. Mnogo, mnogo sati nisam učinio ni jednu jedinu kretnju. Kažem ti, da je to bila svečanost, mnogo sati sjediti i ništa ne raditi. Još nikada nisam bio sretan. Još nikada nisam imao vremena. Cijelo sam se vrijeme kretao. Na taj se način ne može postati sretan. I ja to više ne želim raditi. Želim samo mirovati, mirovati i neprekidno mirovati.«

»Ali šta će onda biti s Willom i djecom?« očajno upita ona.

»Eh, evo — Will i djeca!« opetuje on.

Ali u njegovu glasu nije bilo ogorčenja. Već davno je poznavao ambiciozne planove, što ih je majka gojila za svog mezimca, ali pri pomisli na njih nije više osjećao ogorčenja. Nije mu više bilo ni do čega stalo. Čak ni do toga.

»Dobro znadem, majko, što si nakanila s Willom — da ga pošalješ u školu i izobraziš ga za knjigovođu. Ali od toga ne će biti ništa — ja sam gotov. Sad se on mora prihvatiti.«

»I ti ovako postupaš, nakon što sam ti toliko pomogla u životu,« zaplače majka, spremajući se, da opet zavije lice pregačom.

»Nikad mi nisi pomogla«, prijazno, ali turobno odvrati Johnny. »Ja sam sam sebi pomogao, a osim toga sam pomogao i Willu. On je viši od mene, deblji i viši. Držim, da ja kao mali deran nisam dobivao dovoljno hrane. Ja sam već kao mali deran radio i zarađivao i njegovo jelo. Ali sad ne ću više sudjelovati u toj igri. Will se može latiti posla, kao što sam se i ja latio ili može otići do đavola — meni je to prokleto svejedno. A sad idem. Ne ćeš li mi reći zbogom?«

Ona ne odgovori. Opet je lice pokrila pregačom i plakala. Johnny na časak zastane na vratima.

»Učinila sam sve, što sam mogla — sam bog zna, da sam sve učinila!« jecala je.

Johnny izađe iz kuće na ulicu. Ugledavši osamljeno drvo osmjehne se blijedim smiješkom. »Ništa ne raditi!« zapjevucka. Sanjarski se zagleda u nebo, ali ga sunčane zrake zablliješte, tako da je morao sklopiti oči.

Put, kojim je pošao, bio je dugačak, ali on nije brzo hodao. Vodio ga je kraj tvornice jute. Iz tkaonice se čula potmula tutnjava strojeva, a Johnny se nasmiješi. Smiješak mu je bio blag i zadovoljan. Nikoga nije mrzio, pa ni ove gromke brze strojeve. U njemu nije bilo gorčine — nije bilo ništa osim neizdrživoga nagona da miruje.

Kuće i tvornice su postale rjeđe, neizgrađena zemljišta brojnija i veća, što se više udaljivao iz grada. Konačno je za sobom ostavio grad i uputio se poljskim putem kraj željezničkog nasipa. Nije hodao poput muškarca. Nije ni izgledao poput muškarca. Bio je parodija ljudskog bića. Stvorenje, koje je kao neki bolesni majmun kaskalo putem — bio je iznakažen, zakržljali i bezimeni komad života, obješenih ruku, pognutih ramena — uskogrudno, komično i užasno.

Prošao je kraj male stanice i legao u travu pod neko drvo. Cijelo je popodne ležao ondje. Kadšto bi malo spavao, a svaki puta, kad bi usnuo, stale bi mu se trzati mišice. Dok je bio budan, ležao je nepomično, promatrao ptice ili virio kroz granje u nebo. Kadšto se glasno nasmijao, a da nije ništa ni primijetio ni osjetio.

Kad je došla noć iza prvog sumraka, dokotura se na stanicu teretni vlak. Dok je lokomotiva vukla vagon na pokrajni kolosijek, Johnny se odšulja uz vlak. Otvori vrata jednog od praznih teretnih vagona, pa se teško i mučno uspne u njega. Zatvori vrata. Lokomotiva zazviždi. Johnny legne na pod vagona i nasmiješi se u mraku.

TUMAČ MANJE POZNATIH RIJEČI

Amfibija — dvoživac; životinja, koja živi u vodi i na suhom.
Atol — koraljni otok većinom okruglog ili ovalnog oblika.
Bark — vrst jedrenjaka sa tri jarbola, dva puna s križevima, krmeni bez križa.
Bušmani — urođenici, koji nastavaju sredinu otoka, obraslu gustom šikarom, takozvanim »bušem«.
Fetiš — kumir, idol u religiji primitivnih naroda.
Kaliko — gusta obojena pamučna tkanina.
Kanu — urođenički čamac, sačinjen iz izdubenog stabla.
Laguna — pličina usred prstenastog koraljnog otoka.
Lakat — mjera za dužinu; oko 60 cm.
Lava-lava — komad pamučne tkanine, što je urođenici ovijaju oko bokova; neka vrst pregače.
Malaita — otok u Solomunskom otočju u južnom moru.
Monsun — pravilni sezonski vjetar u tropskim morima.
Palac — drveni klin, zataknut u rub čamca, o koji se opire veslo prigodom veslanja.
Palac — mjera za dužinu, oko 3 cm.
Pasat — topli vjetar, koji u tropskim krajevima redovito puše veći dio godine.
Raža — vrst morske ribe iz obitelji Batoidea.
Škuna — vrst jedrenjaka s dva jarbola.
Tomahawk — urođenička ratna sjekira.
Winchesterka — vrst puške opetuše odnosno automatske puške sistema Winchester američke proizvodnje.

JACK LONDON

Bogat doživljajima i promjenama, život najznačajnijeg sjeveroameričkog pisca Jacka Londona utisnuo je njegovim djelima pečat stvarnosti i neposrednosti. Rođen 12. I. 1876. u San Francisku, u proleterskoj porodici, već se od malena čeliči u surovom probijanju kroz život. U četrnaestoj godini odlazi u mornare, krstari na raznim brodovima po Tihom oceanu, putuje u Japan, a onda prelazi Sjedinjene Države i Kanadu kao sezonski radnik i lutalica. Tu se upoznaje s blagodatima kapitalističke civilizacije za široke narodne slojeve: bijedom, nezaposlenošću, progonima, slumsima i zatvorima. Iako živi pod najtežim životnim uvjetima, marljivo i predano uči i čita. God. 1897. počinje pisati, ali mu radove redom odbijaju svi nakladnici. Tek nakon povratka iz Aljaske, u kojoj je proživio mnoge opasnosti i poteškoće, štampaju mu se djela o životu kopača zlata te njihovoj borbi s prirodom i eksploatatorima. Ona mu donose svjetsku slavu i materijalnu neovisnost.

Otada se Jack London posvećuje isključivo književnom radu i putovanjima. Krstari po južnim morima, a kao ratni izvjestilac sudjeluje u Bursko-engleskom i Rusko-japanskom ratu. Umire relativno mlad, u 41. godini, 22. XI. 1916. u Glen Ellenu (Kalifornija).

Neumorne radne energije, bujan i plodan pisac, Jack London je za šesnaest godina književnog rada objavio devetnaest romana, dvije drame, 125 pripovijetki i novela, a osim toga mnoštvo članaka i socioloških i autobiografskih spisa. Djela su mu — premda nejednaka po umjetničkoj vrijednosti, što se naročito odnosi na romane — puna životne stvarnosti i dinamike. Njegovi junaci smioni su, odlučni i nesalomljivi ljudi iz naroda u borbi s buržoaskim društvenim uređenjem i prirodom. Jack London vjeruje u napredne društvene snage, u radničku klasu i socijalizam, pa toj svojoj vjeri daje izraza na mnogim i mnogim stranicama svojih djela, posvećujući svu svoju misaonu i radnu snagu oslobođenju čovječanstva od socijalne nepravde. Čak je i svoja pisma završavao mjesto uobičajenog »Vaš odani« sa »Yours for Revolution« — »Vaš za revoluciju«.

Najpoznatiji su mu romani: *Gvozdena peta, Martin Eden, Kralj alkohol, Ljudi sa dna, John Barleycorn, Zlato.* Od manjih stvari najznačajnije su mu one, u kojima opisuje kopače zlata iz Aljaske i stanovnike Južnog mora. Klasične su mu pripovijetke iz životinjskog svijeta, i one se smatraju najboljim ne samo od onoga, što je London napisao, već i najboljim, što je napisano o toj temi uopće u književnosti *(Sni vuka, Zov divljine, Naložiti vatru* i ostale).

Prožeta konstruktivnim stvaralaštvom, djela su Jack Londona eposi akcije i borbene životne snage. Svojom životnošću i zanimljivošću ona su razlog, da je London postao jedan od najčitanijih pisaca na svijetu.

N. S.

SADRŽAJ

MAUKI 3
ODMETNIK 23
Tumač manje poznatih riječi . . . 50
Jack London (*Novak Simić*) . . . 51

Urednik *Novak Simić*
Korektor *Dr. Mato Hanžeković*

Izdavač Nakladni zavod Hrvatske
Za izdavača *Marijan Matković*
Rkp. br. 545. — 3¼ tiskanih araka
Naklada 6000 primjeraka
Tiskanje dovršeno 26. X. 1949.
u tiskari Nakladnog zavoda Hrvatske,
Zagreb, Frankopanska ul. 26

Cijena sveska D 11.—

52251